

Uluslararası öğrencilikten kalıcı göçmenliğe: ÇOMÜ Örneği

From international students to permanent migration: A case study of COMU

Selver Özözen KAHRAMAN¹ , Berrin GÜLTAY² , Vedat ÇALIŞKAN³

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Çanakkale, Türkiye.

²Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Çanakkale, Türkiye.

³Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Çanakkale, Türkiye.

ORCID: S.Ö.K. 0000-0002-2323-4390; B.G. 0000-0001-5889-7461; V.Ç. 0000-0001-7129-4892

ÖZ

Günümüzde bireysel ve gönüllü göçmenlerin önemli bir kısmını *Uluslararası Öğrenciler* (UÖ), oluşturmaktadır. UÖ dolaşımı küreselleşme ve teknolojik iletişim ağlarının getirdiği kolaylıklar, ikili anlaşmalar ve uluslararası destekler ile sürekli artmaktadır. Günümüzde gelişmekte olan ülkeler de bu hareketlilikten pozitif olarak yararlanmaktadır. Bu çalışmada ÇOMÜ'yü tercih eden UÖ'lerin tercih sebepleri, uyrukları, eğitim sonrası hedefleri, kalıcılıkları ve iç-dış göç potansiyelleri incelenmiştir. Araştırmada iki tür veri kullanılmıştır: (i)Resmi kayıt ve istatistikler, (ii)ÇOMÜ'deki UÖ'lere uygulanan anket. Öğrencilerin geldikleri ülkeler çalışmanın en önemli parametresi olmasından dolayı *Tabakalı Örnekleme* yöntemi seçilmiştir. Bu yöntem ile öğrencilerin geldiği 64 ülke 6 grupta tabakalandırılmıştır (Ortadoğu, Asya, BDT, Balkanlar, Afrika ve Diğer). 0,10 duyarlılık seviyesinde mevcut öğrencilerin %30'una uygulanan 45 sorudan oluşan anketten elde edilen veriler *Ki-Kare* ve *Varyans Analizi* ile değerlendirilmiştir. Ayrıca seçilen bazı değişkenlerle ülke tabakalarına göre sınıflandırmalar yapabilmek için *Çok Boyutlu Ölçekleme (MDS)* yapılmıştır. Sonuç olarak, UÖ'lerin lisansüstü eğitime devam durumları, mezunların hangi ülkelere dağılıacağı, kalıcılıkları ve göç potansiyelleri ortaya çıkarılmıştır. ÇOMÜ'deki öğrencilerin önemli bir kısmı YL/DR için farklı bir ülkeye gitme planı vardır. Dolayısıyla bu öğrencilerin potansiyel nitelikli göçmeler olarak ülkemize ve dünyaya katkıları devam edecektir. Ankete katılan öğrencilerin yaklaşık yarısı Türkiye'de YL/DR eğitimi ve çalışma olanaklarını değerlendirmeyi düşünmektedir. Öğrencilerin iş olanakları ve kültürel uyumları burada kalma kararlarını etkileyen önemli faktörlerdir.

Anahtar Kelimeler: ÇOMÜ, Uluslararası Öğrenci, Beşeri Sermaye, Göç Potansiyeli.

ABSTRACT

International students (IS) constitute an important part of contemporary individual and voluntary migrants. The circulation of IS has seen a continuous increase, as globalization and technological communication networks, bilateral agreements, and international supports increase in their reach. Currently, developing countries are receiving positive benefits from this activity. In this study, reasons related to general preference, nationality, post-educational goals, and the permanence and internal-external migration potential of IS were examined in relation to the preference for ÇOMU. Two types of data were used: (i) official records and statistics and (ii) a survey of IS in ÇOMU. A stratified sampling method was chosen because the countries from where the students came were the most important parameters of the study. Using this method, 64 origin countries were stratified into six groups (Middle East, Asia, Commonwealth of Independent States (CIS), the Balkans, Africa, and Other). The data obtained from the 45-question survey administered to 30% of the population at a sensitivity level of 0.10 were evaluated using chi-square and variance analysis. Further, multidimensional scaling was performed to form classifications according to country strata with the selected variables. Thus, the attendance of postgraduate education, the countries among which graduates expect to be distributed, and their persistence and migration potential were found. A significant number of students in ÇOMU have plans to move to a different country for their MA or PhD. The contribution of these students to our country and to the world as potential qualified migrations will continue. Approximately half of the surveyed students are considering pursuing further education (particularly, MS or PhD) and evaluating the employment opportunities in Turkey. Their employment opportunities and cultural adaptation are important factors affecting their decision to stay.

Keywords: ÇOMÜ, International Student, Human Capital, Migration Potential.

Başvuru/Submitted: 31.03.2019 **Kabul/Accepted:** 08.05.2019

Sorumlu yazar/Corresponding author: Selver Özözen / sozozen@comu.edu.tr

Atıf/Citation: Kahraman, S. O., Gultay, B., Caliskan, V.(2019). Uluslararası öğrencilikten kalıcı göçmenliğe: ÇOMÜ Örneği. B. Gonencgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbasi (Ed.), 1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (s. 1022-1032) içinde. İstanbul, Türkiye: İstanbul University Press.
<https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.094>

1. GİRİŞ

Uluslararası Öğrenci (UÖ), “*eğitim amacıyla ulusal ya da bölgesel sınırların dışına çıkan ve uyruğu bulunduğu ülke dışında olan öğrenci*” olarak tanımlanmaktadır (UNESCO, 2009:250). UÖ dolaşımı tüm dünyada küreselleşme ve teknolojik iletişim ağlarının getirdiği kolaylıklar yanında, ikili uluslararası eğitim anlaşmaları ve uluslararası kuruluşların destekleri ile sürekli artmaktadır. Her geçen yıl ülkesi dışındaki eğitim fırsatlarından yararlanmak isteyen öğrenci sayısı artmaktadır. Bu hareketlilikte özellikle lisans ve lisansüstü eğitimin payı giderek artmaktadır. Üniversiteler bölgesel ve küresel tanınırlıklarına göre UÖ çekerken, bu üniversitelerin bulunduğu ülkeler de devamında nitelikli işgücü ve göçmen çekmektedirler. Nitelikli öğrencilerin uluslararası dolaşımı, gelişmiş ülkelerin beşeri sermaye dolaşımı için potansiyel göçmenler yetiştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında dünyada nitelikli öğrenci çeken ülkelerin aynı zamanda nitelikli işgücü çektiği de görülmektedir.

Kuram ve araştırmalarda öğrenci göçü *beşeri sermaye*, *beyin göçü* ve *potansiyel göçmen* kavramları ile birlikte ele alınmaktadır. Ülkelerin kalkınmasında en temel faktör *beşeri sermaye (human capital)* dir. UÖ hareketliliği *beşeri sermaye* oluşturma ve *beyin göçü (brain drain)* almada önemli bir basamağı oluşturmaktadır. Klasik göç teorilerinde öğrenci göçü ihmal edilen bir konu olmakla birlikte, çağdaş göç teorilerinde *beşeri sermaye göçü*, *modernizasyon*, *mobilité* ve *ulusaşırı toplum oluşum* süreçlerini ele alan konularla birlikte ele alınmıştır. UÖ’ler günümüzde bireysel ve gönüllü göçmenlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

UÖ çalışmayı düşündükleri ülkede potansiyel olarak yüksek vasıflı işçi adaydırlar (Capuano, 2009: 13). Öncü araştırmalarda bu konu geliştirmekte olan ülkelere yönelik beyin göçü kavramı ile ilişkili olarak ve negatif vurgulu olarak ele alınmakta idi (Skeldon, 2005). Günümüzde ise geliştirmekte olan ülkelerin de bu hareketlilikten pozitif olarak yararlanmaya başladıkları görülmektedir. Hareketlilik deneyimleri eğitim seviyesine, faaliyet türüne ve varış ülkesine göre ve eğitimin verildiği ortama uyuma bağlı olarak farklılık gösterecektir. Örneğin, yurtdışında eğitim/çalışma fikri gelecekteki kariyer planları ile bağlantılı mı? Akademik /kültürel / turistik düzeyde, kendi başına bir deneyim olarak mı görülüyor? Eğitim maliyeti (eğitim ücretleri, burslar, yaşam masrafları vb.) ile ne ölçüde ilgilidir?

UÖ olarak eğitimini tamamladıktan sonra, göçmenliğe hazırlanan bazı öğrenciler için öğrenci vizesini uzun süreli veya kalıcı ikametgâha dönüştürme isteği rasyonel bir yaşam göç stratejisi olabilir (Robertson, 2011). Öğrencilerin sosyal ve yasal kimlikleri çelişkilerle ve buna bağlı baskılarla dolu olabilir. Ya da bu hareketlilik öğrencilerin alışkanlıklarının/yaşamlarının bir parçası haline gelebilir. Granovetter (1973) güçlü (aile) ve zayıf (sosyal) bağların farklı etkilerini ve uluslararası öğrencilerin bir parçası olduğu “mobil bir alışkanlık” yaratmadaki yapısal gömülü rolünü vurgulamıştır. UÖ hareketliliği araştırma alanına King, Findlay ve Ahrens, (2010), ise bireyler yerine kurumların bu hareketlerde kalma süreleri ve dolaşım biçimlerindeki önemini vurgulayan konularını eklemiştir. Diğer bir yaklaşım ise, ekonomik krizin UÖ hareketliliğinin itici gücü olarak görülmesidir.

Türkiye’de UÖ üzerine yapılan çalışmaların genellikle sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik sorunlar ve uyumları üzerine odaklandığı görülmektedir (Dağışan, 1994; Adıgüzel 1994, Açıklan vd. 1996; Garabayev, 2000; Soyutürk, 2000; Tutar, 2002; Annaberdiyev, 2006; Ercan, 2001; Karaoğlu, 2007; Kiroğlu vd., 2010; Khosh, 2015; Snoubar, 2015; Zerengök, 2016; Demirhan, 2017). Radmard (2017)’in 2011-2012 yılında, Ankara’daki üniversitelerde yükseköğrenim gören UÖ üzerine yaptığı araştırmasına göre, öğrencilerin %44.4’ü mezun olduktan sonra ülkelerine dönmek istediklerini belirtirken, öğrencilerin %22.4’ü mezun olduktan sonra ne yapacaklarından emin olmadıklarını belirtmişlerdir. Eğer öğrenciler Türkiye’de veya daha gelişmiş bir ülkede iş imkânları olursa, kendi ülkelerine dönmek istememektedirler.

UÖ’ler ile ilgili Yasal Duruma bakıldığında, bugüne kadar UÖ Türkiye’ye, YÖS, TCS, YÖK bursu, İslam Kalkınma Bankası ve Türk Diyanet Vakfı gibi kurumların desteğiyle gelmiştir (Kıroğlu vd., 2010). 2010 yılına kadar UÖ’ün seçiminde kullanılan ÖSYM tarafından yapılan Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS) kaldırılmıştır (Sungur vd., 2016:102). 2010’dan itibaren YÖK’ün “*Yurtdışından Öğrenci Kabulüne İlişkin Esaslar*” çerçevesinde üniversiteler tarafından başvurular kabul edilmekte ve değerlendirilmeler yapılmaktadır. Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları ya da çifte vatandaşlar da Türkiye’de ÖSYM’nin yaptığı YGS-LYS sınavlarının yanı sıra uluslararası öğrenci kontenjanlarından yararlanarak üniversiteye girebilmektedir (YTB, 2019).

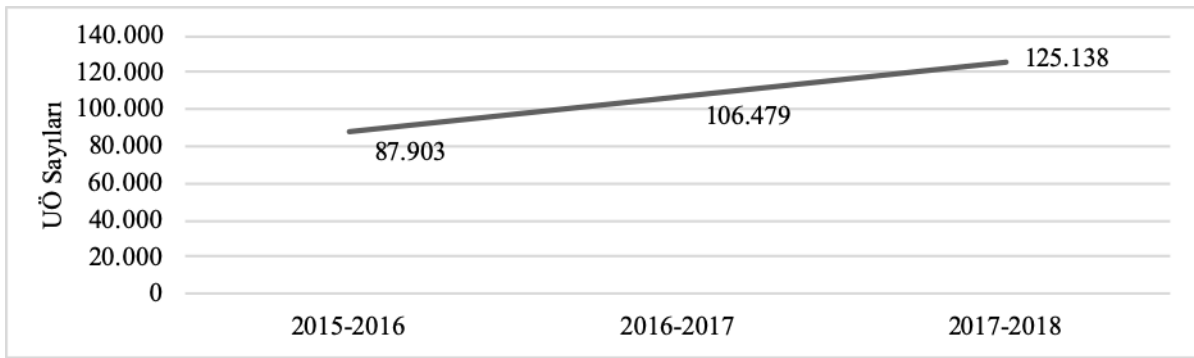
Bu araştırmada ise özellikle ÇOMÜ’de eğitim gören farklı uyruk ve niteliklere sahip UÖ’ün göç eğilimleri, iç göç ve ulusaşırı hareketleri ve kalıcılıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. ÇOMÜ’yu tercih eden farklı uyruk ve niteliklere sahip UÖ’ün Türkiye ve ÇOMÜ’yu tercih sebepleri, geldikleri ülkeler, demografik özellikleri, tercih ettikleri bölümler, eğitim sonrası hedefleri, ulusaşırı hareketleri, kalıcılıkları

ve iç-dış göç eğilim/potansiyellerini ortaya çıkarılmıştır. Türkiye'nin göç çekim alanlarındaki ülkelerden gelen öğrencilerin Türkiye'de yükseköğrenimi göçmenlik oturma izninin bir aracı olarak kullanıp kullanmadıkları ve mezuniyet sonrası hedefleri üzerinden potansiyel göçmen olma durumlarını ortaya çıkarmak olarak sıralanabilir.

2. VERİ VE YÖNTEM

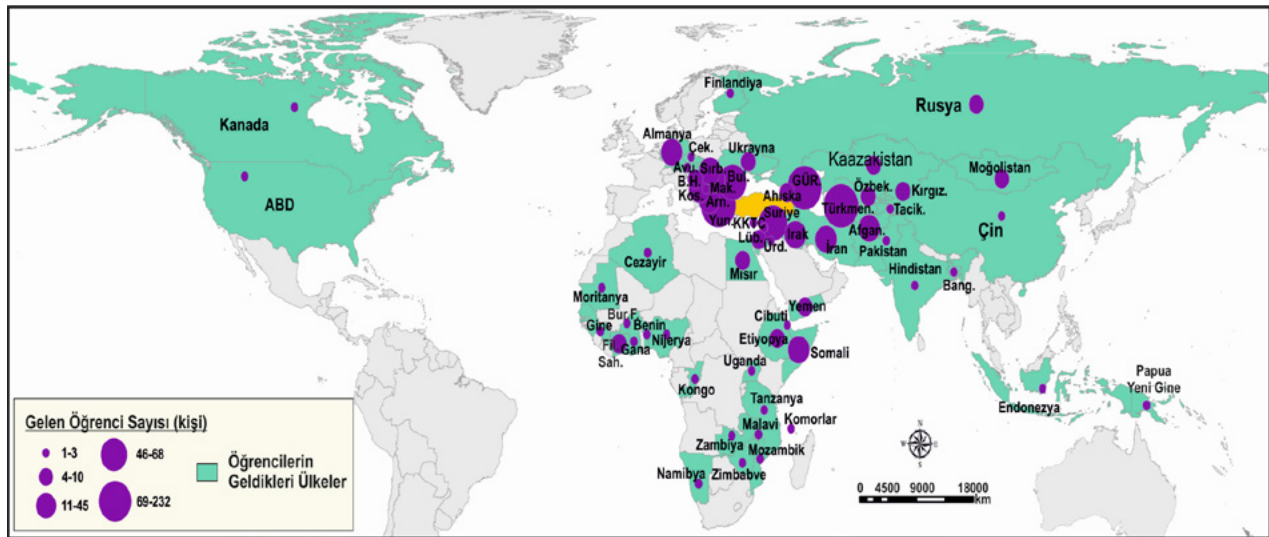
Dünyada toplam UÖ sayısı; 1975'te yaklaşık 800 bin iken, 1990'da 1.3 milyona, 2000'de 2.1, 2010'da 4.2, 2012'de 4.5 ve 2014'de 6 milyona ulaşmıştır. Bu artışın devam etmesi halinde 2022'de 8 milyonu geçeceği öngörülmektedir (YÖK, 2017). Son yıllarda YÖK'e bağlı üniversitelerde uluslararasılaşma stratejileri kapsamında UÖ sayısında belirgin bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye, TÜBİTAK, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), YÖK, bazı STK'lar ve özel üniversitelerin girişimleri sayesinde birçok ülkeden öğrenci çekmeye başlamıştır.

Türkiye ve ÇOMÜ'deki UÖ verileri kurumsal istatistikler ve anket yolu ile toplanmıştır. YÖK'ün istatistiklerine göre, 2015-2016 Öğretim yılında 87.903, 2016-2017 Öğretim yılında 106.479 ve 2017-2018 Öğretim yılında ise 125.138 UÖ Türkiye Üniversitelerine kayıt yaptırmıştır (Şekil 1) (<https://istatistik.yok.gov.tr>). ÇOMÜ'de 2017-2018 Öğretim yılında 1138 UÖ (çifte vatandaşlar dâhil) olduğu tespit edilmiştir.

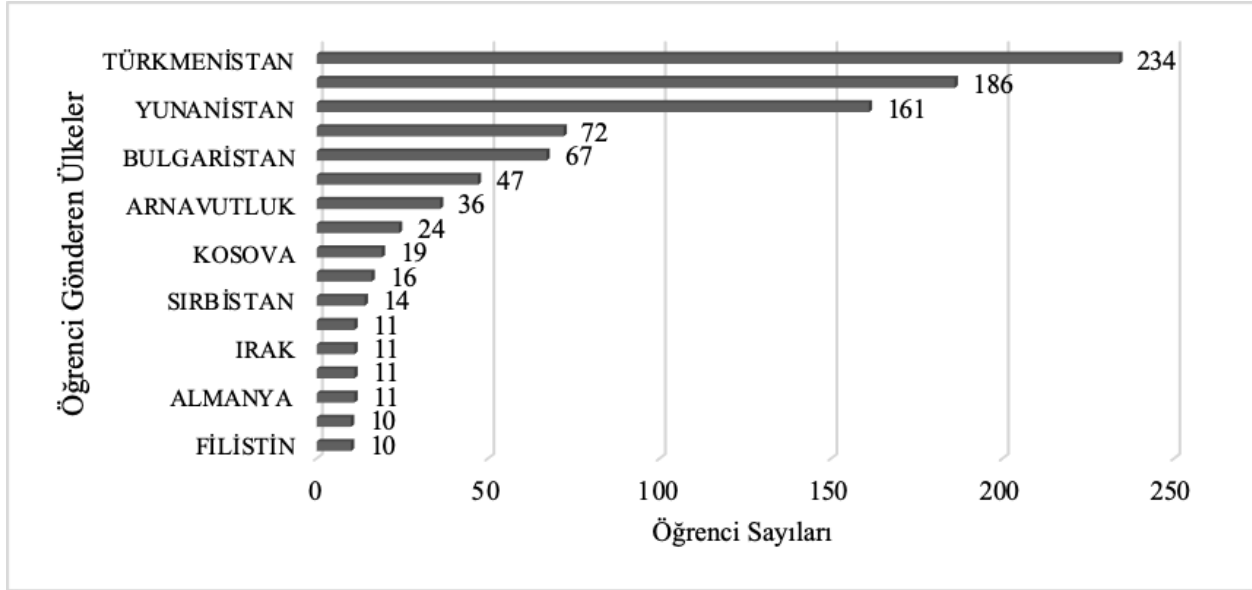

Şekil 1: 2015-2018 yılları arasında Türkiye'ye gelen UÖ sayıları

Taiwan'ın 2019'da UÖ sayısını 58 000, G Kore'nin 2023'te 200 000'e ve Malezya'nın da 250 000'e çıkarma hedefleri bulunmaktadır. Dünyada en fazla yurtdışına öğrenci gönderen ülkeler dağılımına bakıldığında en önemli kaynak ülkeler olan Çin, Hindistan ve Güney Kore gibi ülkelere yeterince öğrenci çekemediğimiz görülmektedir.

Şekil 2: ÇOMÜ'de öğrenim gören UÖ'lerin dağılımı (2017-2018) (çifte vatandaş olanlar dâhil değildir)

Şekil 3: 2017-2018 Öğretim Yılında ÇOMÜ'ye en fazla öğrenci gönderen ülkeler

Araştırmamızın hedef kitlesini ÇOMÜ'nün tüm akademik birimlerinde (Fakülte, Yüksekokul, Meslek Yüksekokulu, Enstitüler) eğitim gören 1138 UÖ'ler oluşturmaktadır. Verilerin toplanması amacıyla dört bölümden oluşan ve UÖ'lerin göç potansiyellerini ortaya çıkarabilecek soruların olduğu bir anket formu hazırlanmıştır. Anketin ilk bölümünde demografik bilgiler, öğrencilerin eğitim durumları ile ilgili ve özellikle bildikleri yabancı diller konusu üzerine çeşitli sorular bulunmaktadır. İkinci bölümünde öğrencilerin Türkiye'yi ve ÇOMÜ'yü tercih nedenleriyle ilgili faktörler üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise özellikle üzerinde çalıştığımız UÖ'lerin "Göç Potansiyelleri" hakkında çıkarımlar yapmayı düşündüğümüz sorular bulunmaktadır. Son bölümde ise öğrencilerin "Çanakale'de Yaşam" ile ilgili algıları, sorunları, önerileri ve beklentileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bildiriye ilk iki bölüme odaklanılmıştır.

Çalışmanın sınırlılıkları kapsamında tüm öğrencilere anket çalışmasını uygulamamız mümkün değildir. Bu anlamda öncelikle bir örnekleme metodu kullanarak, evrenimizi temsil edebilecek düzeyde anket sayısına ulaşmak hedeflenmiştir. UÖ'lerin geldikleri ülkeler çalışmanın en önemli değişkeni olmasından dolayı örnekleme tekniği olarak **Tabakalı Örnekleme** yöntemine karar verilmiştir. Bu yöntem doğrultusunda öğrencilerin geldiği 64 farklı ülke 6 farklı ülke grubu adı altında tabakalar oluşturulmuştur (Şekil 2-3). Bu tabakalar şunlardır:

- Bağımsız Devletler Topluluğu (11 ülke)
- Balkanlar (10 ülke)
- Orta Doğu (8 ülke)
- Asya Ülkeleri (7 ülke)
- Afrika Ülkeleri (20 ülke)
- Diğer (8 ülke)

Bu tabakaların içerdiği ülkeler ve bu ülkelerden ÇOMÜ'ye gelen UÖ sayıları Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1: UÖ'lerin geldikleri ülkelerin tabakalandırılmış örneklemi ve ulaşılan anket sayıları

TABAKALANDIRILMIŞ ÜLKELER	UÖ Sayısı (ÇOMÜ)	Anket Sayısı (Yüzde %)
BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU (BDT) (Azerbaycan, Gürcistan, Ahıska, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Rusya, Ukrayna, Moldova)	476 (%45,0)	153 (%46,1)
BALKANLAR (Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek, Moldova, Romanya)	319 (%30,2)	57 (%17,2)
ORTA DOĞU (İran, Irak, Suriye, S. Arabistan, Filistin, Lübnan, Ürdün, Yemen, Libya, Mısır)	108 (%10,2)	41 (%12,3)
ASYA (Çin, Moğolistan, Afganistan, Hindistan, Bangladeş, Pakistan, Endonezya, Japonya)	67 (%6,3)	28 (%8,4)
AFRİKA (Benin, Burundi, B. Faso, Çad, Etiyopya, Fildişi, Gana, Gine, Komorlar, Kongo, Malavi, Moritanya, Mozambik, Namibya, Nijerya, Somali, Tanzanya, Uganda, Zambiya, Zimbabve)	64 (%6,0)	51 (%15,4)
DİĞER (Almanya, Çek C. Avusturya, Finlandiya, Yeni Gine, Kıbrıs, ABD, Kanada)	24 (%2,3)	2 (0,6)
TOPLAM (Çifte Vatandaşlar Hariç)	1058	332

Bazı sınırlılıklar dâhilinde (dil problemi, belli ülkelerden gelen UÖ'lerin tespiti vb.) çalışmamız kapsamında 332 anket formunun doldurulması sağlanmıştır. Tabakalı örnekleme yöntemi esasına göre çalışmamıza katılımcı UÖ'lerin geldikleri ülkelere göre oransal dağılımı ÇOMÜ' de bulunan öğrenci sayısını temsil edebilecek düzeyde olması sağlanmıştır. Çalışmamıza katılımcı UÖ'lerin geldikleri ülkelerin tabakalardaki dağılımlarını incelediğimizde; **BDT** tabakasını öğrencilerin %40,8'ini Azerbaycan, %40,1'ini ise Türkmenistan'dan gelen öğrenciler oluşturmaktadır (Kalan yüzdeliği Tablo 1'deki Ülkelerden gelen öğrenciler oluşturmaktadır. Bunların sayısal olarak azınlıktadır). **Balkanlar** tabakasındaki UÖ'lerin ise %35,1'ini Arnavutluk, %28,1'ini Yunanistan, %8,8'ini Makedonya, %7'si Bosna-Hersek gibi ülkelere gelen öğrenciler oluşturmaktadır. **Orta Doğu** tabakasındaki UÖ'lerin %44'ü Suriye, %17,1'i Irak, %12,2'si Yemen, %9,8'i, Filistin'den gelmiştir. **Asya** tabakasındaki UÖ'lerin %64,3'ünü Afganistan uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır. Ayrıca Moğolistan (%10,7), Endonezya(10,7) ve Bangladeş'ten (%10,7) gelen UÖ'ler bu tabakanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. **Afrika** tabakasının %31'lik bölümünü Somali'den gelen öğrenciler oluşturmaktadır. Ardından ağırlıklı olarak, %11,5 Fildişi Sahili, %11,5 Uganda, %7,7 Komor Adaları'ndan gelen öğrenciler bulunmaktadır. **Diğer** tabakasını ise çalışmamızdaki sınıflandırmaya uymayan bazı ülkeler oluşturmaktadır. Burada ÇOMÜ'deki mevcut öğrenci sayısı oldukça azdır. Buna karşılık anket çalışmamıza katılımcı iki öğrenci bulunmaktadır.

Tablo 2: Ankete Katılımcı UÖ'lerin Bazı Tanımlayıcı İstatistikleri

		N	(%)
Cinsiyet	Erkek	199	60,0
	Kadın	133	40,0
Yaş Grupları	16-20	136	42,5
	21-24	145	45,3
	25-28	31	9,7
	29-32	8	2,5
	Medeni Durum	Evli	11
	Bekâr	316	96,6

Katılımcı UÖ'lerin büyük bir kısmının %60 oranla erkek öğrenciler olduğu, bu oranın ÇOMÜ'deki mevcut tüm öğrencilerin cinsiyet dağılımı ile (%63 Erkek, %37 Kadın) de benzer bir dağılım göstermektedir. En yoğun yaş grupları ise 16-20 ve 21-24 olduğu görülmektedir. ÇOMÜ'deki UÖ'lerin evli olması çok nadir görülen bir durum olmakla birlikte, anketimize 11 evli UÖ (%3,6) katılımcı olarak yer almıştır (Tablo 2).

3. BULGULAR

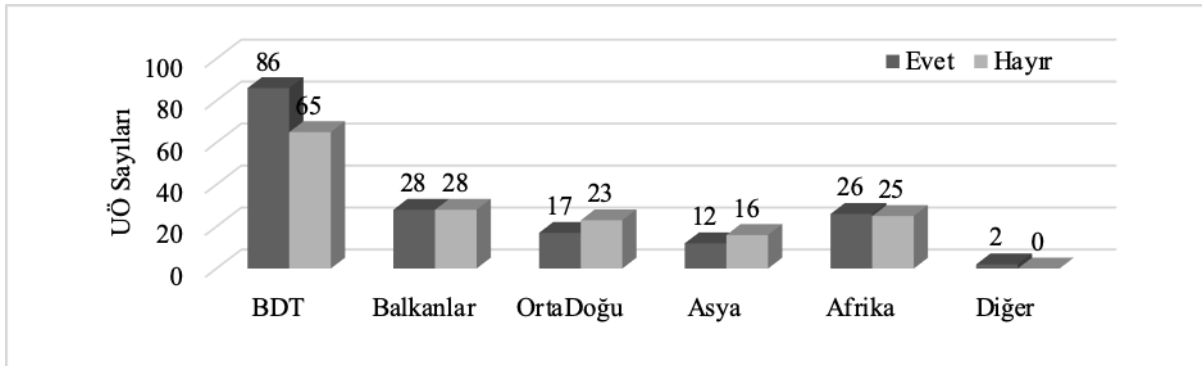
Katılımcı öğrencilerin eğitim gördükleri 61 farklı bölüm tespit edilmiştir. Katılımcı UÖ'lerin %18,2'si Sağlık Bil. F. Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, %7'si Spor Bilimleri Fakültesi Antrenörlük Bölümü, %6,2'si Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, %5,5'i Bilgisayar Mühendisliği, %5,5'i Bilgisayar Öğretmenliği ve %5,1'i Bilgisayar Programcılığı bölümü öğrencisidir.

«**Bildiğiniz diller nedir?**» sorusuna alınan yanıtlara göre UÖ'lerin bildiği 44 farklı dil tespit edilmiştir. *Bunlardan en fazla bilinen diller* sırasıyla %24,7 Türkçe, %20,5 İngilizce, %14,4 Rusça, %7,4 Arapça, %6,5 Türkmençe ve %3,9 Arnavutça, %2,7 Fransızca, %2,7 Özbekçe, %2,4 Azerice, %2 Farsça ve %1 Yunanca olduğu belirlenmiştir.

UÖ'lerin Türkiye'den veya kendi ülkelerinden başka eğitim amacıyla buldukları ülkeleri tespit etmek amacıyla sorulan «**Daha önce ülkenizden ve Türkiye'den farklı bir ülkede eğitim amacıyla buldunuz mu?** » sorusuna katılımcı öğrencilerin %17'si "Evet" olarak yanıtlamıştır.

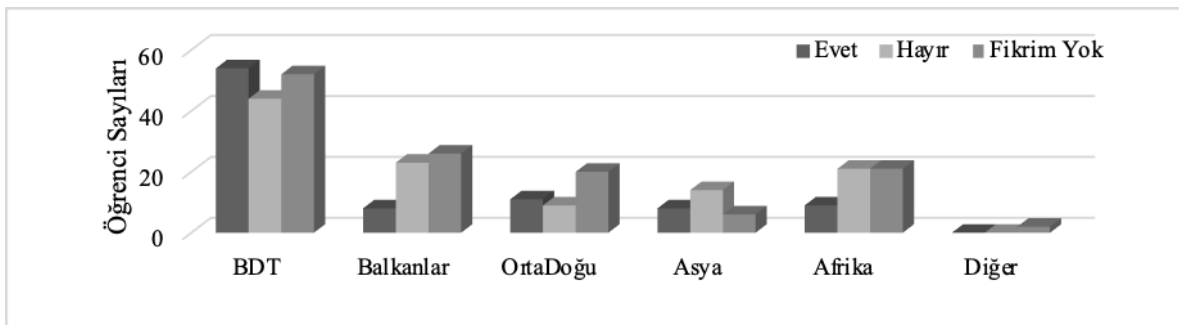
«**Ailenizde Türkiye kökenli biri var mı?**» sorusuna katılımcı UÖ'lerin %19'u «Evet», %81'i «Hayır» olarak yanıtlamıştır. «Evet» olarak yanıtlayanların ise, %32,3'ü BDT, %32,3'ü Balkanlar, %17,7'si Orta Doğu, %11,3'ü Asya, %6,5'i ise Afrika tabakalarından gelen öğrencilerdir. Alınan yanıtlar tabakalarla ilişkilendirildiğinde ise, farklı ülke tabakalarından gelen UÖ'lerin verdiği yanıtlar arasındaki farklılık 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$). Farklı tabakalardan gelen öğrencilerin ilişki ağırları kalıcı olup-olmamları üzerinde önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

UÖ'lerin göç potansiyellerine dair sorulan sorular arasında yer alan «**Yüksek Lisans/Doktora için kendi ülkenizden veya Türkiye'den farklı bir ülkeye gitme planınız var mı?**» sorusuna öğrencilerin %52'si "Evet", %48'i ise "Hayır" olarak yanıt vermişlerdir. Bu soruyu öğrencilerin geldikleri ülke tabakaları ile ilişkilendirdiğimizde ise *Ki-kare analizi* sonucunda 0.05 anlamlılık düzeyinde, ülke tabakaları ile Türkiye'den veya kendi ülkelerinden farklı bir ülkeye YL/DR için gitme planı olan UÖ'ler geldikleri ülke tabakasına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir ($p=0.324$). Özellikle farklı bir ülkede eğitimine devam etmek isteyen ülke tabakasını BDT oluşturmaktadır (Şekil 4). ÇOMÜ'deki UÖ'lerin YL/DR için gitmek istedikleri ya da planladıkları ülke/ülkeler sorusu sorulduğunda ise 31 farklı ülke adı vermişlerdir. Bu amaçla katılımcı UÖ'lerin %22,8'i Almanya, %20,8'i ABD, %8,7'si İngiltere, %6,7'si Rusya, %6'sı Kanada, %5,4'ü Fransa, %3,4'ü Avustralya'ya ve %3,4'ü İtalya'ya gitmek istediklerini belirtmişlerdir.

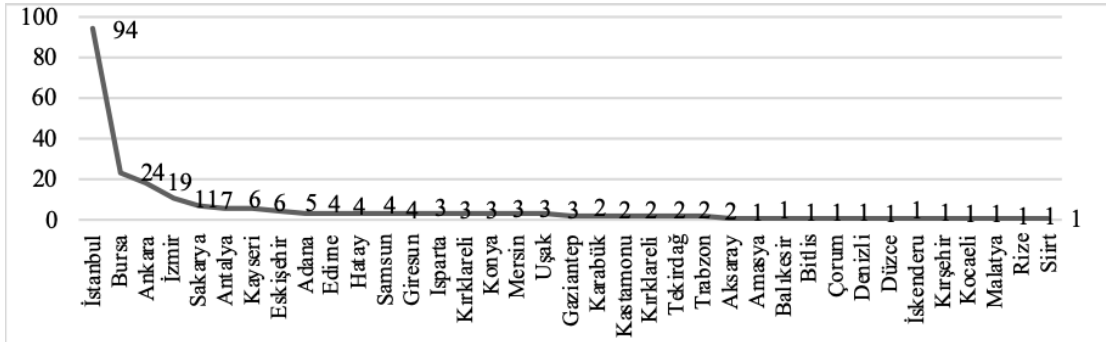
Şekil 4: ÇOMÜ'deki UÖ'lerin geldikleri ülke tabakasına göre YL/DR için farklı bir ülkeye gitme planları

Anket formunda göç potansiyellerine dair sorulan sorular arasında yer alan «**Eğitiminiz sırasında farklı bir ülkede daha iyi bir eğitim fırsatıyla karşılaşırsanız buradaki eğitiminizi bırakır mısınız?**» sorusuna UÖ'lerin %38,7'si «*Fikrim Yok*», %33,7'si "Hayır" ve %27,4'ü "Evet" olarak yanıtlamıştır. Bu soruya verilen bu cevaplar arasında UÖ'lerin geldikleri ülke tabakalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0.008$) (Şekil 5).

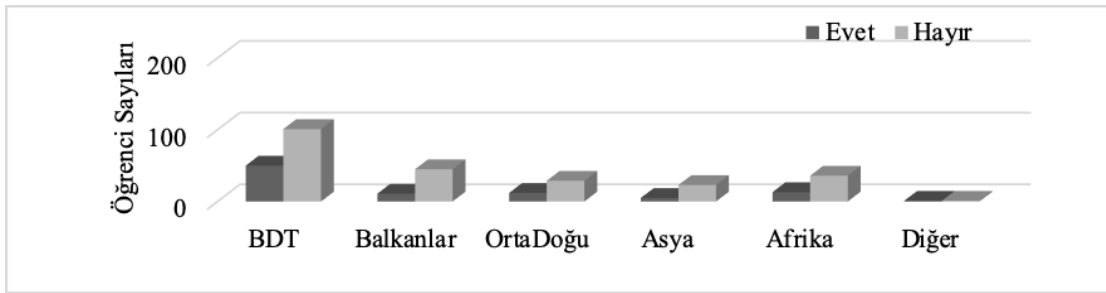

Şekil 5: ÇOMÜ'deki UÖ'lerin daha iyi bir eğitimle karşılaşmaları durumundaki tutumları

Anket çalışmamıza katılan UÖ'lerin minimum 1 ay maksimum 9 yıl olmak üzere ortalama olarak yaklaşık 3 yıldır Çanakkale'de ikamet etmektedirler. Ayrıca katılımcı öğrencilerin %70'i Çanakkale'den farklı illerde de yaşadıklarını belirtmiştir. Bu öğrencilerin %40,7'si İstanbul'da %10,4'ü Bursa'da, %8,2'si Ankara, %4,7'si İzmir ve %3'ü Sakarya illerinde ikamet ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu şehirlerin dışında ise 32 farklı şehirde daha ikamet ettikleri belirlenmiştir (Şekil 6).

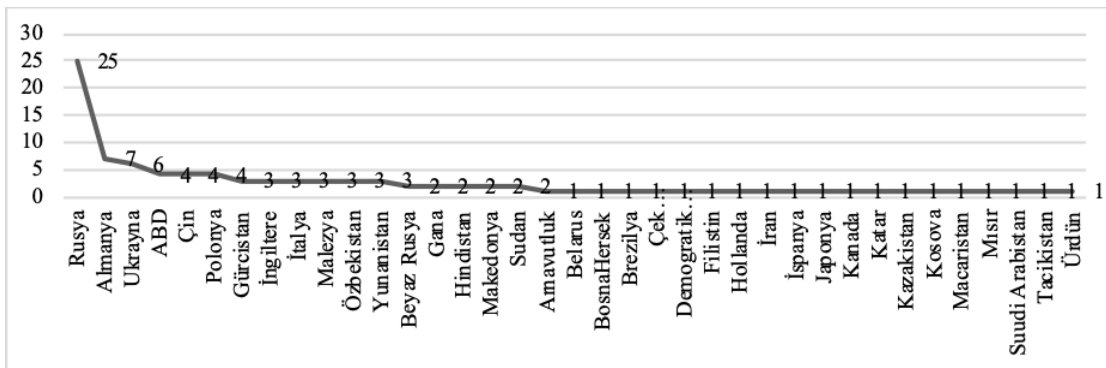

Şekil 6: ÇOMÜ'deki UÖ'lerin yaşadıkları farklı iller

Şekil 7: Türkiye dışında farklı bir ülkede eğitim görme fırsatı olması durumu

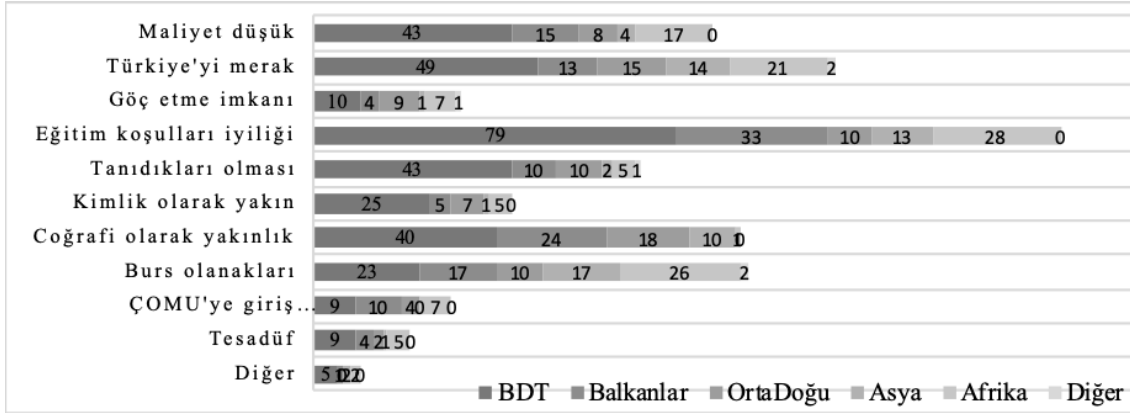
Anket formunda yer alan «Türkiye dışında farklı bir ülkede yükseköğretim görme olanağınız oldu mu?» sorusuna öğrencilerin %28'i Evet yanıtı verirken, %72'si Hayır demiştir. *Ki-kare* analizi sonucunda 0.05 anlamlılık düzeyinde, ülke tabakaları arasında öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı/önemli bulunmamıştır ($p=0.319$) (Şekil 7). Bu soruya ek olarak UÖ'lerin hangi ülke/ülkelerde yükseköğrenim görme fırsatlarını belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen yanıtlar sonucunda 37 farklı ülke adı belirlenmiştir. Bu soruyu "Evet" olarak yanıtlayanların %25,5'i Rusya, %7,1'i Almanya, %6,1'i Ukrayna, %4,1'i ABD, %4,1'i Çin ve %4,1'i Polonya yanıtı vermişlerdir (Şekil 8).

Şekil 8: ÇOMÜ'deki UÖ'lerin farklı eğitim fırsatları için karşılaştıkları ülkeler

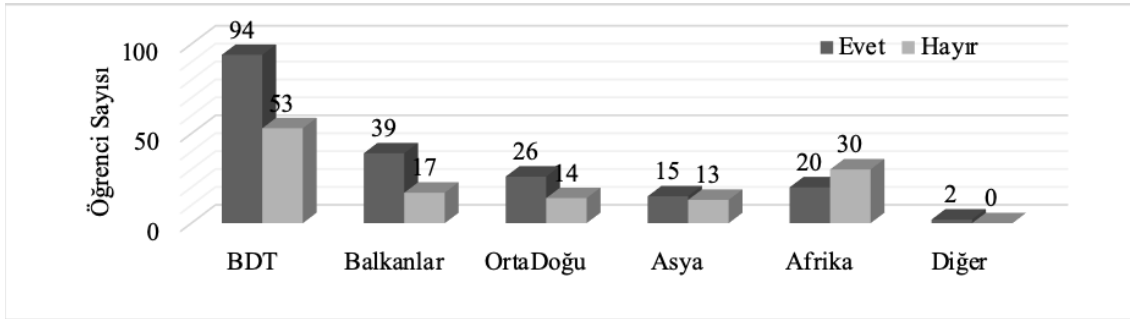
Özellikle Bağımsız Devletler Topluluğundan ve Balkan ülkelerinden gelen öğrenciler farklı fırsatlarla karşılaşmış, ancak Türkiye'yi tercih etmişlerdir. Bu anlamda anket çalışmasından elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda UÖ'lerin ülkemizi tercih nedenleri başında "Eğitim koşullarının iyi olduklarını düşünmeleri (%21,4)", "Türkiye'yi merak etmeleri (%15)", "Burs olanakları (%12,5)" ve "Coğrafi olarak yakınlık (%12,2)" faktörleri gelmektedir.

Ayrıca ülke tabakalarına göre UÖ'lerin üniversite eğitimi için Türkiye'yi tercih nedenleri oldukça farklılık göstermektedir ve bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0.000$). BDT, Balkanlar ve Afrika tabakası için en önemli nedenlerin başında «Türkiye'deki eğitim koşullarının iyi olduğunu düşünmeleri» iken, Ortadoğu tabakası için «Coğrafi yakınlık», Asya tabakasındaki ülkelerden gelen öğrenciler için ise «Burs olanakları» nedenleri başta gelmektedir (Şekil 9).

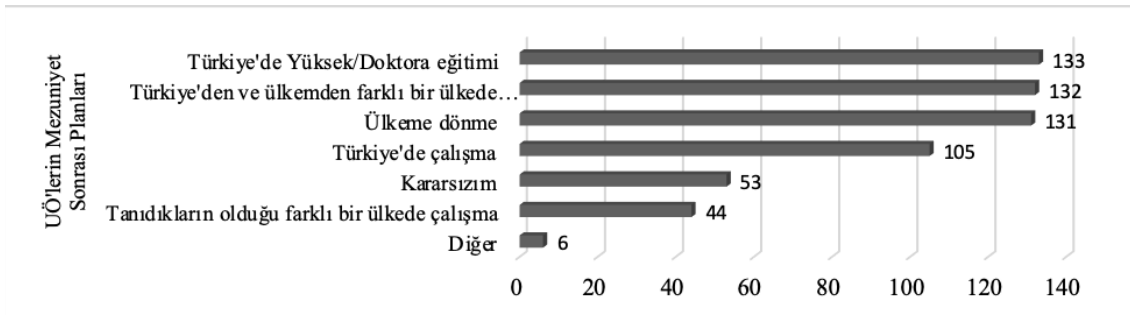
Şekil 9: UÖ'lerin eğitim için Türkiye'yi tercih nedenleri

Ankette yer alan «Çanakkale'de iş olanağınız olsa kalmak ister misiniz?» sorusuna katılımcı UÖ'lerin %61 gibi önemli bir bölümü «Evet» olarak yanıtlamıştır. Buradaki UÖ'lerin Çanakkale'de yaşamaktan memnuniyet duyduklarını belirtebiliriz (Şekil 10). Ayrıca öğrencilerin %56,6'sı üniversite eğitimi için ÇOMÜ'de olmaktan memnun olduğunu; % 26'sı ise çok memnun olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcı öğrencilerin yaklaşık %83 gibi önemli bir bölümü ÇOMÜ'de olmaktan memnundur. Ülke tabakalarına göre incelendiğinde ise UÖ'lerin düşünceleri anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,018$). Afrika grubu ülkelerden gelen öğrencilerde ise aksi bir durum olarak mezun olduktan sonra kalmak istemeyenler çoğunluğu oluşturmaktadır.

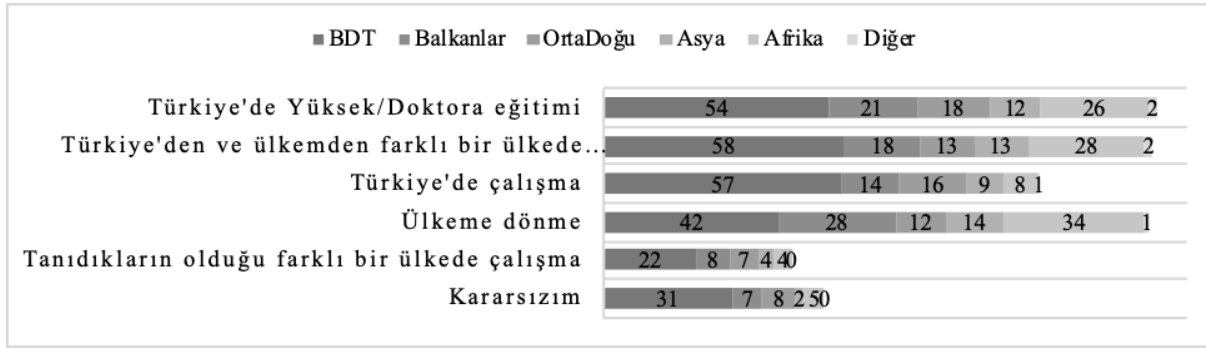

Şekil 10: UÖ'lerin Çanakkale'de iş olanağı olması durumunda kalma istekleri

UÖ'lerin mezuniyet sonrası planları istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,019$). BDT tabakasından gelen UÖ'lerin ilk planları arasında Türkiye'den veya kendi ülkesinden farklı bir ülkede YL/DR eğitimi planlamaktadır (Yeni bir göç ?). Bununla birlikte önemli bir kısmı da Türkiye'de çalışmayı düşünmektedir (Şekil 11-12).

Şekil 11: UÖ'lerin mezuniyet sonrası planları

Şekil 12: ÇOMÜ'deki UÖ'lerin geldikleri ülke tabaksına göre mezuniyet sonrası planları

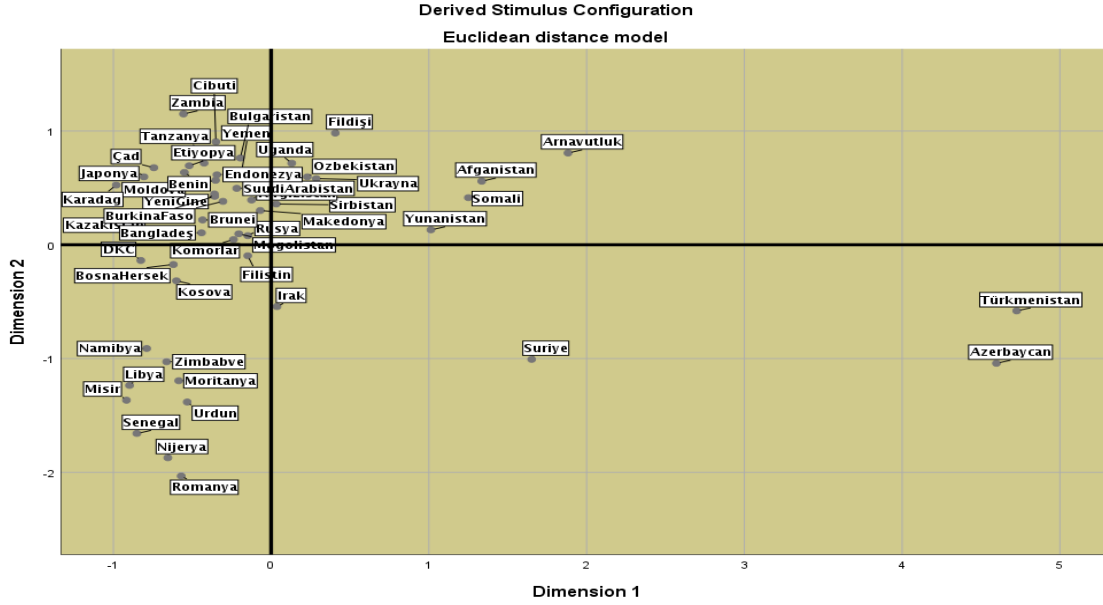
Bu çalışmada MDS yöntemini kullanmamızın nedeni ise anket çalışmamızdan elde ettiğimiz veriler doğrultusunda ÇOMÜ'de eğitim gören UÖ'lerin geldikleri 49 farklı ülkeyi birbirine benzerlik ya da farklılıklarına göre ilişki yapısının nasıl olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu analiz sonucunda elde edilen çıktılar sayesinde (özellikle grafiksel gösterim üzerinde) UÖ'lerin göç potansiyelleri hakkında çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. MDS, verilerin sınıflandırılması ve gruplandırılması amacıyla geliştirilmiş bir analizdir. Bu analiz çok boyutlu uzayda verilerin ilişki yapısını grafiksel olarak ortaya koyarken birimlerin benzerlik veya farklılık değerlerini dikkate almaktadır. Analizin genel amacı, uzaklık değerlerinden hareketle en az boyutla birimlerin ilişki yapısını orijinal yapıya en yakın şekilde belirlemektir. Bu analiz ile çok boyutlu veri matrisindeki birimler arasındaki karmaşık ilişkilerin daha kolay anlaşılabilir ve açıklanabilir boyutlara indirgenmesi sağlanabilmektedir. MDS, dağılım varsayımı gerektirmeyen bir yöntem olmakla beraber nesnelere arası ilişki yapısının serpilme diyagramlarıyla görsel olarak sunulması avantajı bulunmakta ve bu nedenle daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilmektedir.

Bu analiz için kullanılan anket sorular (değişkenler):

- D1. Daha önce ülkenizden ve Türkiye'den farklı bir ülkede eğitim amacıyla bulundunuz mu?
- D2. Üniversite okumak için neden Türkiye'yi tercih ettiniz?
- D3. YL/DR eğitim için ülkenizden veya Türkiye'den farklı bir ülkeye gitme planınız var mı?
- D4. Eğitiminiz sırasında farklı bir ülkede daha iyi bir eğitim fırsatıyla karşılaşırsanız buradaki eğitiminizi bırakır mısınız?
- D5. Ailenizde Türkiye kökenli biri var mı?
- D6. Türkiye dışında farklı bir ülkede yükseköğretim görme olanağınız oldu mu?
- D7. Bölüm ve / veya Üniversite değiştirmeyi düşünüyor musunuz?
- D8. Çanakkale'de iş olanağı olsa kalmak ister misiniz?
- D9. Mezun olunca yapmak istedikleriniz nelerdir?
- D10. Ücret karşılığı bir işte çalışıyor musunuz?

Çalışmamızda MDS analizi 2 boyutlu olarak gerçekleştirilmiştir. $k=2$ için *Stress* istatistiği 0.001'den küçük olduğu değere kadar iterasyon devam ettirilmiştir ve *Stress* istatistiği 0,19 olarak bulunmuştur. Sıfıra yakın elde edilen bu değer MDS için uygun olarak nitelendirilebileceğimiz bir değerdir. Ayrıca *Stress* değeri Kruskal's formülüne göre hesaplanarak 0,88716 bulunmuştur. Bu bağlamda $k=2$ boyut için *Stress* değeri verileri, % 88,716 oranında açıklamaktadır. MDS yöntemi uzaklıklar matrisinden yararlanarak çözüm yapmaktadır. Bu çalışma için Öklid uzaklığı yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca veriler farklı ölçeklerle elde edildiği için standartlaştırma işlemi yapılmıştır. Bunun için *Z Scorlarına* dönüştürme tekniği kullanılmıştır.

Özellikle orijin noktasına (0,0) yakın dağılım gösteren ülkeler incelenen değişkenler açısından benzerlik göstermektedir. Orijinden uzaklaştıkça ülkelerin benzerlikleri azalmaktadır. Grafikte farklılıklarından dolayı orijine uzak konumda bulunan Türkmenistan, Azerbaycan, Suriye, Romanya ve Arnavutluk göze çarpmaktadır ve genel eğilimden farklılık göstermektedir. Bu ülkelerden gelenlerin Türkiye'de kalma eğilimleri yüksektir. Namibya, Zimbabve, Moritanya, Nijerya ve Senegal gibi Afrika tabakasına ait ülkeler kendi aralarında benzerlik göstermekte fakat diğer ülke gruplarından farklılaşmıştır. Diğer taraftan BDT ülkelerinin birçoğu benzer olarak algılanmış, bu grubun içinde bazı Afrika tabakasından ülkeler yer almıştır. Bunların 3. ülke eğilimleri yüksektir. Orta Doğu ülkelerinden Mısır, Libya ve Ürdün birbirine benzer ancak diğer ülke gruplarından farklılaşmıştır (Şekil 13).

Şekil 13. Çok Boyutlu Ölçekleme Analiz (Multidimensional Scaling, MDS) sonuçları

4. SONUÇLAR

ÇOMÜ’deki UÖ’lerin göç potansiyelleri ve kalıcılıklarının tespit edilmeye çalışıldığı bu araştırmanın sonuçlarına göre, ÇOMÜ’deki UÖ’lerin önemli bir kısmını (%63) erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Anket sonuçlarından aldığımız oranlar da yakınlık göstermektedir. Anket sonuçlarımıza göre katılımcı UÖ’lerin yaş ortalaması 22’dir. ÇOMÜ’deki UÖ’lerin Türkiye’yi tercih nedenlerinin başında, *eğitim koşullarının iyiliği* gelmektedir. Ardından, *ülkemizi merak etmeleri, burs olanakları ve coğrafi yakınlık* en önemli faktörlerdir. Anket sonuçlarına göre UÖ’lerin Türkiye’de Çanakkale dışında başta İstanbul olmak üzere yaşamış oldukları farklı şehirler bulunmaktadır. ÇOMÜ’deki UÖ’lerin Anne-Baba eğitim düzeyi en yüksek olan ülke grubu BDT’den gelen öğrencilerdir. Ayrıca bu ülkelere gelen öğrencilerin daha önce Türkiye’de eğitim gören tanıdıklarının olması diğer ülkelere göre anlamlı derecede daha fazladır. Türkiye ile aile bağları en zayıf olan Afrikalı öğrenciler ise eğitim sonrası gitmeyi planlayan grup olarak çıkmıştır. ÇOMÜ’de UÖ’lerin gelecek planları dikkate alındığında Türkiye’de kalma, ülkelerine dönme ve başka bir ülkeye gitme planları ile ilgili çıkarımlar yapabiliriz. Büyük kısmı Türkiye veya 3. bir ülkede lisansüstü eğitimine devam edeceğini belirtmiştir. % 52’si gelişmiş bir batı ülkesinde YL/DR eğitimi almak isterken, %22’si ise Türkiye’de YL/DR eğitimi almak istemektedir. Anket sonuçlarımıza göre UÖ’lerin farklı ülkelerde eğitim alma olanakları olmuştur. Ancak ülkemizi tercih etmişlerdir. UÖ’lerin %85’i Bölüm/Üniversite değiştirmeyi düşünmemektedir. Bunun yanı sıra %20’si Çanakkale’de bir işte çalışmakta olup, %61’i Çanakkale’de iş olanağı olması durumunda burada kalmayı düşünmektedir. Ayrıca %23,5’i ise mezun olduktan sonra Türkiye’de YL/DR eğitimi almak istemektedir. Bu iki grubu bir arada düşünürsek Çanakkale’deki UÖ’lerin yarıdan fazlası Türkiye’de kalmayı düşünmektedir. Türkiye’de kalacak olanların önemli bir kısmının iç göçe katılacağı tahmin edilmektedir. Özellikle Türk Cumhuriyetlerinden gelenlerin kalma ihtimali yüksek görünürken, Afrika ülkelerinden gelenlerin Avrupa ve Amerika hedeflerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bölgesel farklılığın nedeni öncü göçmenler ve yabancı dil olanaklarından kaynaklanmaktadır. MDS Analizi sonuçlarına göre de Türkmenistan Azerbaycan ve Suriyeli öğrencilerin yeni bir göçe katılma olasılığı yüksek çıkmıştır. Balkanlardan gelenlerin kendi ülkelerine dönme eğilimi yüksektir. Afrikalı öğrenciler özellikle de Namibya Zimbabve, Senegal, Moritanya ve Nijerya’dan gelenlerin ise 3. ülkeye göç eğilimleri yüksektir. Ortadoğuluların mezuniyet sonrası göç eğilimleri zayıf olmakla birlikte kendi bölgesindeki farklı ülkeler Batı ülkelerine eğilimleri bulunmaktadır.

Katkı Belirtme: Bu çalışma COMU BAP 2547 Nolu Proje kapsamında hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Açıklalın, A. Demirel, Ö. & Önsoy, R. (1996). *Türkiye’de Yükseköğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri Öğrencilerinin Sorunları*. Yayımlanmamış Araştırma Raporu, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Adıgüzel, M. S. (1994). *Türkmen öğrencilerinin Türkiye Türkçesi öğrenim problemleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Annaberdiyev, D. (2006). *Türkiye’de Eğitim Gören Türk Cumhuriyetleri ve Türk Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Yardım Arama Tutumları, Psikolojik İhtiyaçları ve Psikolojik Uyumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Capuano, S. (2009). *Student Mobility and Highly Skilled Migration: Theory and Evidence*, Università di Torino, İtalya.
- Dağaşan, D. (1994). *Orta Asya Türk Cumhuriyetleri’nden (Azerbaycan-Özbekistan-Kazakistan) gelen öğrencilerin Türkiye Türkçesine intibakta karşılaştıkları güçlükler*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirhan, K. (2017). Ulusal Alanyazında Uluslararası Öğrenciler ve Uluslararası Öğrencileri Siyasal Açından Düşünmek. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi ICMEB17 Özel Sayısı*, 547-562.
- Ercan, L. (2001). Yabancı Uyruklu Ve Türk Üniversite Öğrencilerine Ait Sorunların Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 165-173.
- Garabayev, B. (2000). *Türkiye’de Yüksek Öğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri Öğrencilerinin Uyum Sorunları ve Türkiye ve Türklere İlişkin Kalıp Yargılar*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Granovetter, M. (1973). The strength of weak ties, *American Journal of Sociology*, 78,1360-1380.
- Karaoğlu, F. (2007). *Yabancı Uyruklu Öğrencilerde Uyma Davranışı: Tömer Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Khosh, A. K. (2015). *Multilingual communication in education settings: the case of international students at Middle East Technical University*. Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Kıroğlu, K. Kesten A. ve Elma, C. (2010). Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Lisans Öğrencilerinin Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Sorunları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 26-39.
- King, R. Findlay, A. and Ahrens, J. (2010). *International Student Mobility Literature Review*. Report to HEFCE, Co-funded British Council, UK National Agency for Erasmus.
- Radmard, S. (2017). Türk Üniversitelerindeki Uluslararası Öğrencilerin Yükseköğretim Taleplerini Etkileyen Etkenlerin İncelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(1), 67-77.
- Robertson, S. (2011). Cash cows, backdoor migrants, or activist citizens? International students, citizenship, and rights in Australia *Ethnic and Racial Studies*, 34 (12), 2192-2211.
- Skeldon, R. (2005). *Globalisation, Skilled Migration and Poverty Alleviation: Brain Drain in Context*, WP-T15, Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty, Brighton: University of Sussex.
- Snoubar, Y.(2015). *Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin sorunları ve sosyal hizmet gereksinimleri*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Soyutürk, M. (2000). *Balkan Ülkelerinden Eğitim-Öğretim İçin Gelen Öğrencilerin (Batı Trakya Örneği) Sosyal Yapıya Uyumları*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Sungur, M. A., Şahin, M., Can, G., Şahin, M. F., Duman, K., Pektaş, B., Doğan, S., Alkan, A. Ö., ve Onuk, H. (2016). Düzce Üniversitesinde Yükseköğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yaşam Doyumları ve Sosyal Uyumlarını Etkileyen Faktörler. *Düzce Ü. Sağlık Bil. Ens. Dergisi*, 6(2), 101-109
- Tutar, H. (2002). *Türk Cumhuriyetleri Ve Akraba Topluluklarından Gelen Öğrencilerin Başarısızlık Nedenleri*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- UNESCO, (2009). *Global Education Digest*, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000183249>.
- YTB, (2019). <http://www.ytb.gov.tr>
- YÖK (2017). https://www.yok.gov.tr/Documents/AnaSayfa/Yuksekogretimde_Uluslararasılaşma_Strateji_Belgesi_2018_2022.pdf
- YÖK (2019). <https://istatistik.yok.gov.tr>
- Zerengök, D. (2016). *Uluslararası öğrencilerin serbest zaman etkinliklerine aktif katılımları yoluyla sosyal uyumlarının analizi: Celal Bayar Üniversitesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.